

Pauli Tuunainen: Muisteluksia lapsuuden ajasta

Luin suurella mielihyvällä Arvon muisteluksia, jotka ilmestyivät kotisivuillemme joulukuun lopulla. Tuollaiset muistumat ajalta ennen sotaa ovat hyvin arvokkaita. Ei moni enää pysty sellaisia omista kokemuksista tekemään.

Kerran haikailin keskustelupalstoilla nykyajan suakkunoita, siis sellaisia kirjoituksia, jotka koskisivat tapahtumia paljon myöhäisemmältäkin ajalta. Sellaisia ei ole näkynyt, lukuun ottamatta matkakuvauksia. Ymmärrän hyvin, että kirjoittamisen tiellä on monia esteitä: Vähäisimpänä ei ole varmaankaan itsekritiikki. Helposti tulee mieleen, että onko taitoni niin hyvä, että tuotos ansaitsee tulla julkaistuksi. Onko minulla sellaista sanottavaa, että se voisi ketään kiinnostaa.

Nyt tuntuu siltä, että Keskustelupalstalle kirjoittamisten myötä kynnys yrittää kirjoittaa on minun osalta alentunut. Ainahan voi ajatella, että vastuu siirtyy Pekalle kotisivujen operaattorina tai, jos läpäisee Pekan kritiikin, niin vastuu siirtyy savolaisittain lukijalle. Ajattelen niin, että voin kirjoittaa pikku tarinan enkä pyri suinkaan laatimaan sodan jälkeisen ajan historiaa. Sellaista ei tietenkään helposti voi laatia edes oman sukuhaaran osalta.

Korviketta Karijoelta

Ensi muistoni on vaiheesta, jossa olimme evakossa Karijoella. Olen kai ollut noin 3 vuotta vanha niihin aikoihin. Olimme Peltoniemen talossa, jonka lähellä virtasi joki. Äiti varoitti meitä joen vaaroista sanomalla, että siellä asuu paha-ukko. Puhe ei kai tehonnut. Kerran joelle mennessä siellä olikin paha-ukko odottamassa. Muistini mukaan se oli jokseenkin variksen pelättimen tapainen rumilus. Kyllä kai tehoi, koska seuraavana jouluna pelkäsin joulupukkia aivan suunnattomasti. Pukki kai käytti jokseenkin samoja rytkyjä kuin paha-ukko. Siinä meni joulun paras hetki äidin selän takana tutistessa.

Kerran menimme yhteen mökkiin (olisiko ollut Salomäen mökki) kylään. Vanhempi veljeni Pena (Pentti) oli mennyt sisään, jossa piti saaman kahvia, minun jäädessä ulos kinokseen leikkimään. Maistettuaan kupista sumppia oli Pena keksinyt oivan keinon livistää tukalaksi käyneestä tilanteesta. Oli ruoja sanonut kohteliaasti, että Paki (Pauli) tykkää kahvista ja että hän antaa oman kahvinsa minulle. Minä houkka menin nuoruuttani lankaan. Hörpättyäni suullisen en kyennytkään pitämään suussani tuota sanoinkuvaamatonta litkua. Saatoin tietenkin äidin noloon tilanteeseen huonolla käytökselläni. Sitä en muista tuliko selkäsauna – ehkä ei tässä tapauksessa. Ne jotka saivat juodakseen karijokelaista korviketta yhtä vahvasti suolattuna kuin Salomäen muorin sumppi oli, ymmärtävät mistä puhun.

Pohjalaisten puheessa ei D-kirjainta kuulunut vaan se korvattiin R:llä seuraavaan tapaan: meirän äirin (tai äireen) kurin (=kudin). Peltoniemen poika Aatu meni

kouluun ja hänen isänsä halusi opettaa pojalleen R:n ja D:n eron, jotta Aatu voisi menestyä koulussa. Isännän kuultiin selittävän pojalleen seuraavaa: "Älä sano ree, vaan sano ree." Tästä helposti arvaamme, että juttu ei ehkä avautunut Aatullekaan. Ei tainnut olla tarpeenkaan, sillä leveätä pohjalaista murretta kuuntelee mielikseen vieläkin.

Mökkirähjässä Isossakyrössä

Karijoelta siirryttiin asutustilalle [Isoonkyröön](#). Maat oli pakkolunastettu isoista Katilan ja Tromparin tiloista, joiden pääpaikat sijaitsivat Orismalan aseman liepeillä, noin 13 kilometrin päässä tilastamme. Nuo peltomaat olivat tilojen omistajille jokseenkin arvottomia, koska niitä ei ollut viljelty vuosikausiin. Pellonojatkin olivat jo umpeenkasvaneet ja vesoittuneet. Ympäristössä oli suuria soita, josta ilmeisesti johtui alueen hallanarkuus. Maat olivat pehmeitä mutamaita, varmaan suosta kuivaamalla tehtyjä.

Tilalla oli onneksi hyväpuustoinen metsä. Sitä tarvittiin rakennustarpeiksi ja riitti sitä myyntiinkin. Metsärahat olivat tosi tarpeeseen sellaisessa tilanteessa, missä kaikki rakennukset puuttuivat tilalta.

Rakennuksia oli tosin lukumäärältään hyvinkin 30. Se johtui siitä, että pohjalaiseen tapaan joka toisen saran päässä oli pieni hirsilato. Siellä oli ilmeisesti ollut tapana kuivattaa heiniä maassa. Silloin on heinät jouduttu panemaan puolikuivina latoon. Latojen seinät olivat ulospäin kaltevat, jolloin heinät eivät olleet painuneet tiukkaan. Koska kussakin ladossa on ollut vain vähän heinää, on hirsien raosta kulkeva tuuli kuivattanut heinät loppuun. Meillä sitten korvattiin nuo pienet ladot muutamalla suurella. Hauska vaihe seurasi meille pojille, kun me saimme sitten romauttaa noita latoja kampeamalla seinän alapäässä olevia hirsiiä paikaltaan. Siitä sai komean rysäyksen.

Muutto sattui myöhäsyksyyn, jolloin tilalla olevista rakennuksista ei ollut riittävästi suojaa ihmisille. Ensi alkuun olimmekin siitä syystä samalle perukalle sijoitetussa Soinisessa. Heidän mökkirähjänsä saatiin sanomalehdillä tilkittyä sen verran tiiviiksi, että lämpötila nousi plussan puolelle. Kun meidän tilalla olevaan kesätupaan saatiin tulisija ja ikkuna, voitiin muuttaa sitten omaan kotiin.

Makeita lanttuja ja herneitä

Paikka oli hyvin syrjäinen. Matkaa kaupalle oli noin 5 kilometriä. Puolet matkaa tiestä oli niin heikkoa, ettei siitä päässyt muuta kuin hevosella ja jalan. Kaupalla oli lähin puhelin ja samoin sähkö. Meille ei koko siellä olon aikana saatu sähköä eikä puhelinta. Yhtään naapurua ei ollut näköetäisyydellä siihen aikaan. Samalla perukalla asuivat Soiniset, Tuurit (rintamamiestila) ja Mikkilät ([Orvo Mikkilän koti](#)), jotka olivat paikkakuntalaisia. Nämä kaikki elivät myös pienillä tiloillaan. Näiden lisäksi oli kaksi tilatonta: Tuurin Anni ja Salon Kustaa (paappa).

Kuvaavaa on, että naapureina pidettiin jopa Nurmisia, joiden luokse oli matkaa 2,5 kilometriä pitkin metsäpolkua ja pitkospuita. Hehän kuuluivatkin Laihiaan. Me lapset halusimme kovasti käydä Nurmisella, koska heidän pihassaan oli omenapuita. Ne olivat villejä puita, joiden hedelmät olivat kitkerän makuisia. Se oli enemmän kuin mitä meillä muilla oli, ja siksi nekin omenat tekivät kauppansa. Hallaisuuden takia esimerkiksi vehnän viljely ei onnistunut lainkaan. Ohran lyhyt kasvukausi teki siitä suosittua kasvin. Heinäala oli tietenkin suuri (ehkä puolet pelloista), koska lehmikarja oli pääasiallinen toimeentulon lähde. Lanttua viljeltiin ja se kasvoi niissä maissa erinomaisesti. Lantut olivat niin makeita, että ne vastasivat sen ajan nameja. Niitä syötiin paljolti raakana jättämällä. Ruokaveitsen kärjellä kaaputettiin lantun puolikas tyhjäksi niin, että jäljelle jäi vain kuori, jota sanottiin kissankupiksi.

Perunaa piti viljellä, mutta kyllä sato oli välillä huono hallan takia. Perunanvarret saattoivat paleltua pariinkin otteeseen kesän aikana. Arvaahan sen, että potut jäivät mitättömän kokoisiksi. Kauraa viljeltiin, mutta se oli ohraa arempi hallalle. Osa kaurasta käytettiin lehmien tuorerehuna odottamatta sadon valmistumista. Hernekin oli liian arka hallalle. Siitä syystä Orisbergin kartanon hernenmaa oli vastustamaton kiusaus. Ehkäpä yli viiden vuosikymmenen takaiset hernevarkaudet ovat rikoksina vanhentuneet ja omaatuntoa voi näin keventää. Se on sanottava, että kartanon hernenmaata verotettiin kyllä ihan tosissaan – välillä ihan repun kanssa.

Melko kauan viljeltiin pellavaakin. Se on aika työläs kasvi. Se taidettiin nyhtää eikä leikata. Joka tapauksessa varret piti upottaa järveen pitkäksi aikaa likoamaan. Sitten päästiin loukkuamaan pellavan varsista karkeat pintaosat pois. Sitten seurasi astetta hienempi lipsuaminen tai lihtominen, jonka lopputuloksena oli taas astetta hienompia kuituja. Viimeisenä vaiheena oli häkilöinti, jossa pellavakasvin kuitukimppua vedeltiin fakiirin naulamattoa muistuttavan häkilän läpi. Lopputuloksena oli hienoja pitkiä kuituja, joista voi kehrätä lankaa ja valmistaa sitten lakanoita ja pyyhkeitä.

Mukavin vaihe lapsien kannalta oli liotus, koska se tapahtui Orisbergin kartanon järvessä ja se taas tarjosi mahdollisuuden onkimiseen ja uimiseen.

Ensiksi nousi uusi navetta

Ensimmäinen uusi rakennus oli tietenkin navetta. Sehän on ymmärrettävää, koska karja antoi elannon. Karjatalous oli monipuolista. Pidettiin lehmien lisäksi sikoja, lampaita ja kanoja. Hevosia oli kaksikin, koska niillä teetettiin raskaat vetohommat pelloilla ja metsässä. Varsat olivat mieleen, koska niiden selkään voi päästä laiturilla. Varsa tosin ei suostunut liikkumaan muuten kuin siten, että toinen aina vuorollaan pommitti emää mutapaakuilla, jotta sen sai juoksemaan. Silloin varsa seurasi emäänsä ja ratsastaja sai vähän kyytiä.

Noihin alkuaikoihin liittyy maasaunan tai korsusaunan tekokin, josta kotisivuillamme on aiemmin julkaistu Jaakkiman sanomissa ollut kirjoitus. Siihen aikaan, kun vihdoinkin päästiin niin pitkälle, että rakennettiin asuintaloakin, oli Paavokin jo olemassa. Paavo on runsaat 8 vuotta minua nuorempi, joten minun osalleni lankesi useinkin pojan vahtiminen sillä aikaa, kun varttuneemmat olivat työhommissa.

Paavo sai välillä kokea koviakin "hoidossani". Kerrankin menimme lankkua pitkin kanavan yli ja Paavo tipahti huonoksi onnekseen lankulta kanavaan. Minun piti kuljetella poikaa koko iltapäivä pitkin metsiä, jotta vaatteet ehtivät kuivaa. Kaiken piti mennä hyvin, mutta pahaksi onneksi minulle tupamme rakennusurakkaa tekevät miehet olivatkin nähneet sieltä ylhäältä tuon mitättömän episodin ja kielineet äidille.

Edellisenkin koiruuden seurauksena piti lähteä hakemaan vitsa metsästä. Sellainen tapa meidän äidillä oli. Rangaistavalle se on haastava tehtävä. Pitäisikö ottaa ihan pieni vitsa, jotta sattuisi vähemmän? Vai pitäisikö ottaa iso ruoska, jotta rankaisija helttyisi eikä antaisi niin montaa raipaniskua? En muista, että raipaniskujen määrä olisi välttämättä ollut suhteessa kolttosien suuruuteen. Sen vaikutelma minulla on, että kunnan ruoska oli edullisin. Parhaassa tapauksessa ruoska oli niin suuri, että rankaisu tapahtui housuja laskematta. Se oli jo puoli voittoa. Ohut vitsa paljaalla pylyllä on melko ilkeä koettava. Sittenkään en usko, että kolttosia jäi tekemättä rangaistuksen pelossa.

Sen muistan miten tämä rangaistusmuoto loppui. En muista mitä oli tehty, mutta Penan kanssa oltiin taas vitsaa valitsemassa. Otettiin oikein todella komeat 2-3 metriä pitkät hevოსruoskat. Koko ajan, kun äiti koetti meitä kurmoottaa, me pojat nauroimme ääneen. Ei sellainen rankaiseminen maksa vaivaa ja siihen se sitten loppuikin. Isä ei paljon vitsaa antanutkaan. Oli kai delegoinut sen homman äidille, mutta isän sanaa kyllä uskottiin.

Lieneekö ollut ympäristön vai perimän vaikutusta, mutta sen verran vilkkaita ja kerkiäväisiä olimme, että äiti kutsui meitä metsän peditse. Metsän keskellä kun elimme, ei elämäntapamme niin paljon muita häirinnyt. Vasta muutettuamme Vampulaan lähinaapurimme valitti meidän mekastuksemme häiritsevän heidän lehmiään.

Aseita moneen käyttöön

Ympäristön suomat mahdollisuudet lienevät ohjanneet harrastuksiamme. Hyviä harrastuksia olivat ainaiset hiihtokilpailut, juoksukisat ja seiväs- ja korkeushyppy. Onkiminen oli minulle ainakin hyvin mieluista. Siinä vierähti monikin pyhä. Ongelma ei maltanut lähteä kotiin syömäänkään koko päivänä. Niin pieniä kaloja tuskin olikaan, etteikö niitä syöty hiillostettuna. Sitä tulee joskus ihmeteltyä, ettei metsäpaloja syttynyt. Kalojen kypsentämiseksi sytytettiin järven rantaan metsään

nimittäin tuli. Valtava tapahtuma oli, jos joskus sai lahnan ahventen ja särkien lisäksi. Kesän edetessä kalojen lisukkeeksi voi syödä mustikoita.

Käden taitoja saimme harjoittaa isän työkaluilla melko vapaasti. Onneksi hänellä oli pystyvät sahat, kirveet, höylät, puukot ja taltat. Sukset isä sentään valmisti, mutta suksien ja sauvojen korjaukset sai kyllä tehdä itse. Itse valmistimme tietysti onget, tikat puusta pahvisine siivekkeineen ja naulapäineen. Sitten kun polkupyörän kumia taas sai, voitiin valmistaa ritsoja. Keihäitä tarvittiin jo urheilemiseenkin ja jousipyssyn valmistus nuolineen, nekin terävällä naulalla varustettuna, kuului tuon tuosta asiaan.

Muistan kerrankin, kun astuin tuvasta ulos portaille, niin Pena ampui tuollaisen naulapäisen nuolen reiteeni. En ehtinyt ollenkaan väistää. Suutuinkin siitä niin kovasti, että heitin pakenevaa velipoikaa keihäällä perään. Osuinkin niskan sivuun niin hyvin, että verta tuli aika lailla. Pikku taistelumme paljastuikin, koska äiti joutui paikkaamaan Penan niskaa. Voitte uskoa, että olen vieläkin katkera saamastani selkäsaunasta, koska koin sen epäoikeudenmukaiseksi. Syynä on täytynyt olla vain se, että Penan nuolen jättämä reikä oli niin vaatimaton verrattuna komeaan keihään jättämään palkeenkieleen. Pitää joskus oikein kysyä Penalta, jäikö siihen niskaan arpi.

Soinisen isommat pojat olivat kyllä vielä astetta rajummat. Me tietysti pyrimme seuraamaan mahdollisuuksien mukaan esimerkkiä. Meidän ja Soinisen ohi virtasi kanava, Tervajoki, ja siihen nousi kutuhauki keväällä. Jostain syystä meillä ei ollut katiskaa, jolla niitä olisi voinut pyydystää. Soinisen pojilla oli kuitenkin järeä Mauser-pistooli, jonka olivat välirauhan aikana löytäneet. Panoksia oli myös. Kanavan laitaa pitkin kulkiessa saattoi nähdä hauin selän matalassa vedessä. Sitten vain tulittamaan. Se tuntui huikealta.

Toista kalastuskonstia käytettiin samaisten veljesten avustuksella kaukaisilla metsälammilla. Siinä tarvittiin pullo, dynamiittia, nalli ja pätkä tulilankaa. Pommin kun jysäytti, niin siitä nousi jyhkeä vesipatsas ja taintuneet kalat voi hakea uimalla. Meilläkin iästämme huolimatta oli oma roolimme tuossa hommassa. Meillä kun rakennettiin, niin saatavilla oli räjähdysaineita. Hyvin oli panostajan hommat opittu, kun onnettomuuksia ei sattunut. Täytyy kyllä sanoa, että olisin kauhuissani, jos saisin tietää samanikäisen pojanpoikani harrastavan kalastusta samaan tapaan.

Ladulla seurasi susi...

Soinisen nuorimman pojan Samin kanssa kuljimme yhdessä koulua. Samin koulutie kulki meidän kautta, joten osan matkasta kuljimme yhdessä. Meiltä oli metsäpolkua pitkien kouluun matkaa 5 kilometriä ja tietä pitkin 7 kilometriä. Tietysti kuljimme useimmiten polkua, koska meillä oli vain yksi polkupyörä ja sillä voi olla muutakin käyttöä. Syksyllä kouluun mennessä oli niin pimeää, että piti ottaa lyhty mukaan, jotta pysyi polulla eikä vallon eksynyt tai pudonnut pitkospuilta suonsilmäkkeiden

kohdalla. Talviaikaan lumen ansiosta oli valoisampaa, mutta lumipyry oli saattanut umpeuttaa ladun ja silloin oli edessä vaativa suunnistaminen metsän poikki.

Kerran muistan pelänneeni koulumatkalla oikein tosissaan. Pohjanmaalla oli liikkunut susi. Siihen aikaan uskottiin, että susi saattoi syödä ihmisen, ainakin pienen koululaisen. Kun sitten yhtenä päivänä palasin koulusta latuani pitkin huomasin, että susi seurasi minua latuani pitkin. Koska sitä upotti, se ei saanut minua heti kiinni. Hiihdin sen kuin jaksoin, mutta lopulta se sai minut kiinni. Silloin sitten huomasin, että se oli alueella työskentelevän metsurin susikoira, joka oli ystävällisyyttään lähtenyt minua seuraamaan. Jos koulussa olisi ollut hernekeittopäivä, en tiedä kuinka siinä olisi käynyt.

Laulua ja laskentoa

Minun aikana alakoulussa oli 3 luokka-astetta samassa huoneessa ja yläkoulussa vastaavasti 4 luokka-astetta. Se antoi mahdollisuuden seurailta vähän mitä ylemmillä luokilla tehtiin. Joissakin aineissa kahdella luokka-asteella voi olla sama oppitunti ihan ohjelmallisestikin. Koulu oli mukavaa ja helppoakin. Todella paha oli vain laulu. Siihen eivät lahjat riittäneet. Todistuksessa oli laulusta 4, enkä meinannut uskoa sitä todeksi millään.

Laskento oli kai lempiaine. Se tuntui niin helpolta, että laskin kaikki oppikirjan tehtävät vihkoon etukäteen niin, että olin kirjan lopussa kevättalvella kuukausia ennen kuin koulu oli loppu. Siksi kai sitten jäi laskentotunnilla aikaa seurata mitä ylemmillä luokka-asteilla opiskeltiin.

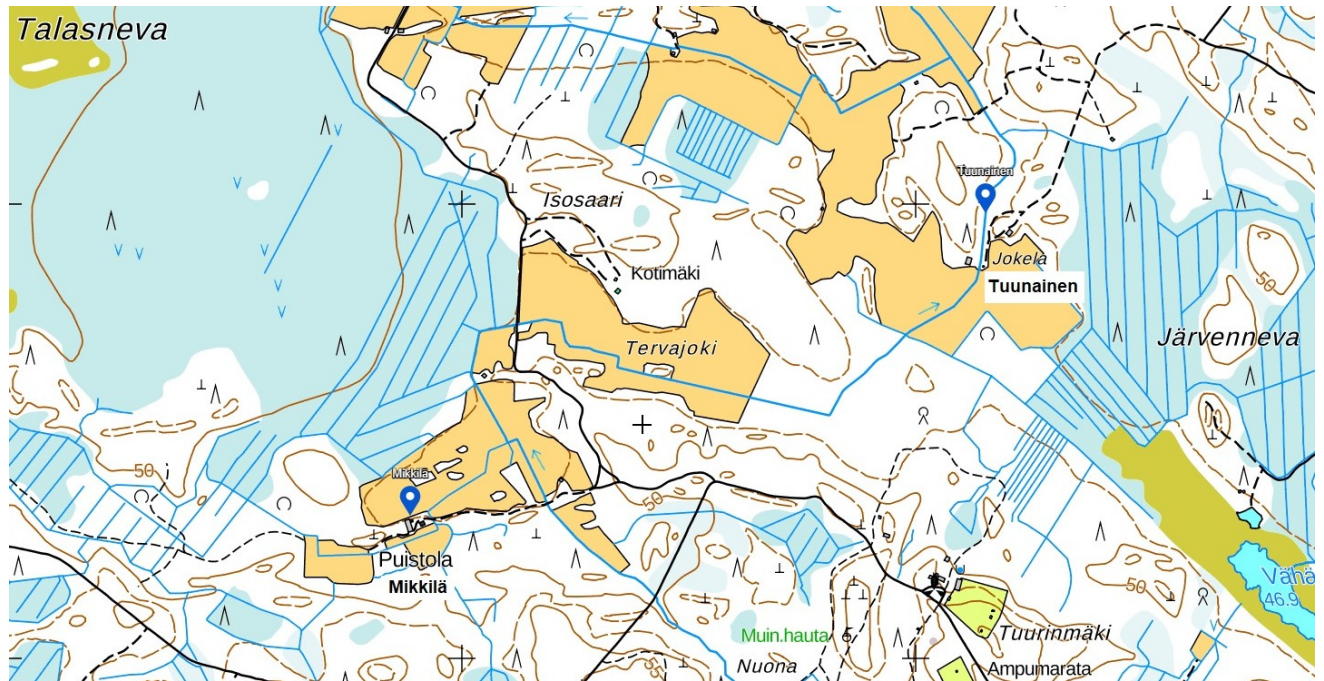
Oppikouluun sai pyrkiä 4. luokan suoritettuaan. Ilmeisesti itseluottamukseni ei ollut kovin hyvä eikä opettaja kannustanut yrittämään, koska en mennyt keväällä oppikoulun pääsykokeisiin. Aloitin elokuussa 5. luokan, mutta menin opettajalta salaa syyskuun alun pääsykokeisiin. Siellä ihmeteltiin miksi minulla ei ollut opettajan suositusta, jollainen olisi oikeastaan pitänyt olla. Antoivat armon käydä oikeudesta ja päästivät kokeeseen. Koska laskennolla oli painoa kokeessa, tulinkin hyväksytyksi oppikouluun. En palannut kansakouluun sen jälkeen.

Voin ymmärtää nyt, että opettaja loukkaantui omavaltaisuudestani. Olipa ennustanut, että joudun palaamaan takaisin kansakouluun, koska en tule menestymään oppikoulussa. Sekö lienee kannustanut lukemaan niin, että vasta yliopistotutkinnon suoritettuaani menin tervehtimään vanhaa opettajaani.

Ollessani oppikoulun 1. luokalla olimme Samin kanssa metsässä laskemassa mäkeä. Laskin umpilumessa mäkeä ja ajattelin käyttää mäen rinteessä olevan kiven hyppyrinä. Vielä tuli siinä ilmalennon alkaessa mieleen, että teenpä vaakapyörähdyksen ilmassa. Pahaksi onneksi suksen kärki tarttui hankeen, mutta pyöriminen jatkui sillä seurauksella, että reisiruu pamahti poikki. Siinä vierähti 2,5 kuukautta ennen kuin ilmestyin takaisin kouluun kainalosauvojen tuella.

Onneksi luokanvalvoja laski poissaolotunnit ystävällisesti niin, että poissaolojen määrä alitti sopivasti sallitun maksimäärän. Eihän katkenneen jalan takia makailu estänyt opiskelua, enkä sitten jäänytkään jälkeen opinnoissa. Siihen aikaan kaikki tapahtui vielä verkkaisesti.

Pauli Tuunainen (Teksti lisätty sivulle 12.1.2008)

<https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/>

[Tuunainen Isokyrö \(Jokela\)](#)

[Orvo Mikkilän koti \(Puistola\)](#)